

ZAMANIMIZDA MEDENİYET TARİHİNİN ÖNEMİ

Prof. Dr. AFETİNAN

Tarih öğreniminin bir geleneği olmuştur bütün devlet kurmuş kavim ve milletler için. Siyasî ve askerî olayları kronolojik bir sırada vermek. Bunlar devlet arşivlerine ve eski çağların anallerine dayandığından bir bakıma tarih yazanlar için kolaylık sağlamıştır. Bu suretle devletin başına geçen, ne unvanla olursa olsun, imparator, kral, padişah, onun adı ve hayat hikâyesi tarihin başlıca işlenen konusu olmuştur. Bu kronolojik sıralama tarih okuyanlara ve geçmiş devirler için bir şeyler öğrenmek isteyenlere bir bakıma tarih ve isim ezberleme yükü olmuştur. Onun içindir ki, tarih her öğrenim devrinde sadece ezbere dayanan bir konu niteliğinde kabul edilmiştir. Bizim neslin gerek Türk ve gerekse yabancı okullardaki tarih öğrenim sistemi hemen hemen bu esaslara dayanıyordu. Ancak yan derslerde, özellikle yabancı okullarda okuduğum zaman, diğer milletlerin medenî eserleri hakkında pek çok ilgi çekici ve günümüz medeniyetine etkisi olan konular üzerinde duruluyordu. Örneğin ekonomi, sanat tarihleri gibi... Genel tarihlerde de Türk medeniyetine ait bilgiler eksikti ve çoğunlukla yer verilmiyordu. Bu elbetteki incelemelerin olmayışından ileri geliyordu. İşte benim tarih konularına ilgim ve nihayet meslek olarak seçişim bu nedenlere dayanır.

Tarihi ve özellikle millî tarihimizin medeniyet eserleri bakımından bilinmesi ve tanıtılmasının faydalarına inanmak gerekti. Bu amaçla Atatürk'ün kurduğu T. Tarih Kurumunda "Türklerin medeniyete hizmetleri" konusundaki çalışmalara katıldım. Fakültemizin çeşitli bölümleri yine Atatürk'ün ilgisi ve direktifi ile bu amaçla kurulmuştur. Yurdumuzun ve milletimizin tarihî kaynaklarını ve arkeolojik zenginliklerini medeniyet ölçüleri ile değerlendirmek gerekli değil mi idi? Tarih bilindiği gibi sosyal bir ilimdir. Bu bakımdan kuralları olmakla beraber deneyi tekrarlanamayan koşullara bağlıdır. Çünkü zaman ve mekân sınırlanamaz.

Bir taraftan tarihin siyasî ve askerî olaylarından ders alınır. Fakat bu sadece halkı idare edenlere ait bir bilgi kaynağı olur. Bir milletin devlet kurma ve onu yöneltme olanağı elbette başta gelir. Çünkü sınırları belirli coğrafî bir bölgede hangi sistemde olursa olsun bir egemenlik kurmak hukukî varlığın başta gelen unsurudur. Asıl mesele ise, bu devletin dayandığı kavmin yaşantısını her yönü ile incelemek ve bilmektir. Tarihte istenilen dengeli unsur, o kavmin belirli bir zamanda fert ve Cemiyet olarak meydana getirdiği eserlerdir. İşte genellikle dış görünüş bakımından siyasî ve askerî bir olayın kökleri, bir çok kuruluşların ve onların işleme nispetindeki etkisine dayanır. Bu bakımdan medeniyet tarihini bütün olarak belirli bir plâna göre aynı zaman ve mekân içinde incelemek yerinde olur.

Devlet kurmuş olmak esastır, demiştik, fakat bu devletin dayandığı teşkilât nedir ve nasıl işlemektedir? O halde birinci derecede:

I- Devlet hayatı: Devlet başkanının hak ve görevleri, hükümet teşkilâtının kuruluş sistemi, merkez ve bölgelerdeki işleme örgütleri, mal sistemin ve kanunların yapılış ve uygulanmaları. Ordu teşkilâtının kuruluş ve organları gibi.

Bütün bunlar düzenli ve çağın yeni koşullarına göre işlediği zaman bir devlet varlığını koruyabilir. Demekki sadece bir devlet başkanının ismi ve tarihteki yaşadığı devri bilmekle yetinilemez. Şüphe yok ki idarelerin başında olanlar bu örgütlere tesir ederler, fakat hiç bir örgüt olmadan devlet varlığı düşünülemez.

II- Ekonomik hayatın hem devlet, hem de fert ve cemiyet olarak ne gibi esaslara dayandığını ve nasıl işlediğini araştırmak gerekir. Çünkü üretim ve tüketicinin nelere dayandığını, hangi yol ve nakil vasıtaları ile ulaşımın yapılabildiğini ve insanların maddî varlıklarının devamının hangi koşullar altında sağlandığını bilmek gerekir. Bir ülkenin ekonomik kaynaklarının endüstrileşmesi her devirde devlet eliyle alt yapı kuruluşlarının yapılması ile mümkün olur. Yollar, kanallar v.b... Ferdin ekonomik gücü devletin kanunları ve yönetimi ile ayarlanırsa verim o nispette iyi olur. Tarımın, endüstrinin iç ve dış ticaretin iyi ve planlı bir şekilde göre işlemesi her devirde lüzumludur. Bundaki aksaklıklar millî yaşantıya her türlü etkisini yapar. Bu bakımdan ekonomik hayat medenî bir unsur olduğundan her alana müspet tesir yapabilmeyi ayarlamak ve ona göre iş düzenini verimli bir şekilde yapmak gerekir. Şunu bilmek gerekir ki, ekonomik düzen bir milletin yaşantısında olumlu ve olumsuz bir şekilde daima en büyük tesirini gösterir. Onun için bu konuyu sadece derinlemesine ekonomi tarihlerinde değil.

diğer meselelerle beraber tüm içinde yerini vererek işlemek ve ona göre meseleleri değerlendirmek gerekir. Şu mesele ekonomik sebepten doğmuştur dendiği zaman, onu da sadece bir taraflı ele almak doğru değildir. Çünkü diğer olayların da ya doğrudan doğruya veya dolaylı yoldan tesirleri olabilir.

III- Diğer taraftan insanlar sadece maddî varlıklar için yaşamazlar. Üçüncü bölümde sıralayacağımız fikrî ve manevî hayatın çeşitli yönleridir. Bir kere insanlar bir sosyal varlık olarak bir takım geleneklere, örf ve adetlere bağlıdır. Bunlar cetlere bağlılığın bir yönüdür. Dinî inaçlar da bir kavmin manevî varlığında tesirini gösterir.

Güzel sanatların her dalı, edebiyat, mimarî, resim, heykeltraşlık ve musikî gibi medenî eserlerin göze ve kulağa hitap eden konularıdır. Bu dallarda eser veren, orijinal benliklerini yansıtan taraflar o milletin fertlerinin yetenek ve zevklerinin örnekleri olur ve o milletin varlığını yaşatmaya vesile olurlar.

Güzel sanatların her dalı medenî olma vasfının örnekleridir. Müspet ilimlere gelince, bir milletin medenî olma yeteneği bu konuların her birindeki uğraşım ve neticeleri ile ölçülür. Çünkü müspet ilimler hemen her devirde sadece bir milletin fertlerinin uğraşısı ve deneyi ile meydana gelmez. Fakat bu deneylerin genel faydası icat ve keşiflere yol açar. Onun içindir ki, icatlar ve keşifler tek kişilerin adını taşırsada, bunlar yüzyılların içinde fertlerin çeşitli yönlerde çaba ve deneylerine bağlıdır. Ancak bunların her birini formülleştiren kişi kendi milletine övgü sebebi olur.

Bu sıraladığım konuların plânı üzerinde pek çok örnekler verilebilir. Bütün bu konular araştırılan ve toplanan belgelerin objektif metodlarla incelenmesi, bir milletin medeniyet alanındaki yerini gösterir.

Asrımızda tarihin inceleme konusu bütün bu yönleri ile ele alınmaktadır. Yeni yayınlar hep bu esaslar üzerine yapılmaktadır. Çünkü milletleri birbirine tanıtmak ancak bu suretle mümkün olabilmektedir. Bir milletin medeniyete katkısının örneklerini vermek, çağdaş medeniyette de ilerleme hızına örnek olur. Türk milletinin bu yönleri ile tarihî belgeleri araştırılıp incelendiği zaman, pek çok örnekler verilebilmektedir. İşte Cumhuriyet devrimizin tarih görüşü bize bu yolu açmıştır. Bugün yurdumuzun ve millî tarihimizin medeniyet eserleri bakımından üzerlerinde durulmaya değer eserlerini tanıdığımız vakit, onları sadece bir övünme kaynağı değil, fakat bugünkü koşullar altında yenilerini yapma alanağı için de itici bir güç olmasını dileriz.